

ŽVILGSNIS IŠ PARTITŪROS

Antano Jasenkos baletu muziką perklauius

Nuotrauka iš NOBT svetainės

Baletu muzika yra itin specifinė, rizikinga ir absoliučiai nedėkinga kompozitoriui kūrybos sritis. O ypač - taip vadinamo nacionalinio baletu kūryba, kuomet pirmoje visokiausiu atgarsiu eilutėje atsiduria ne kompozitorius, o jo muzikos dėka gimstančio scenos veikalo kūrybinės komandos vardai. Tai nėra nei gerai, nei blogai, o tik patvirtinimas, kad kompozitorius baletu kūryboje yra amžinai antrinis. Tokios dažniausiai ir recenzijos, kurias rašo baletu išmanantys žmonės, deka, muzikoje nutuokiantys tiek, kiek aš aviacijoje. Todėl ir sakau - baletu kūryba kompozitorius gali užsiimti tik turėdamas jėgų, laiko ir entuziazmu perteklių. Tokia arba panaši istorija, kiek suprantu, nutiko ir su kolegos Antano Jasenkos baletu „Pradžioje nebuvo nieko“, kurio premjerą parodė Nacionalinis operos ir baletu teatras. Tad mano rašinys ne apie spektaklį, kurį išsamiai aptars jį regėję išmanantys, o bandymas įsigilinti tik į muziką, kuri, mano giliu įsitikinimu, yra pradinė, svarbiausia ir galutinė, visą spektaklį formuojanti, jo kokybę organizuojanti ir be jos aplamai neįmanomo reginio ašis. Antano Jasenkos baletu muziką atidžiai klausiausi atskirai nuo pastatymo ir su partitūra, nes tik tokiu būdu galėjau ją pilnaverčiai išgirsti. Ir štai radosi tokie mano įspūdžiai.

Pirmiausiai pabrėšiu neįtikėtiną stilistinę muzikinę visumos pastovumą, tokį beveik nekintantį „iki negaliu“ poetinio minimalizmo skambėjimą, kuris kompozitoriaus partitūroje matosi net neklausant – žemy-aukštyn keliaujančias harmonijų arpeggio - tai greitesnį, tai lėtesnį, nuosekliai per visą baletu muziką išlaikytą segmentų kvadratiškumą ir sekvencialų jų „kilnojimą“, padedantį sudaryti būk nesantios tonacijos įspūdį, nors šiaip visa baletu muzika tonali. Net instrumentuotė bemaž nekinta, išskyrus keletą kamerinių orkestruotės epizodų. Atvirų, „gražių“ ar įsimintinų melodijų A.Jasenkos muzikoje čia nėra, o jei ir yra, tai tik elementai, užuominos, dažniausiai neturintys jokio tolesnio vystymo frazės. Tokie mano išvardinti akivaizdūs baletu muzikos sandai gali būti priskirti prie šio kūriniu minusų, tačiau yra priešingai – bemaž 100 minučių muzikos yra įtrauki ir, būdama be tradicinių didelės apimties kūriniu dramatiškų kulminacijų aiškiai (bent jau man) dėsto metafizinio siužetu mintį. Tiesa, libreto kokybė tikriausiai yra atskiro pokalbio tema, nes muzikoje pasakojimo turinys yra labai giliai paslėptas ir visa jo aiškumą tikriausiai patikėta atskleisti choreografijai, kostiumams, dekoracijai. Gi iki schemos abstrahuota muzika leidžia tuos literatūrinius dalykus traktuoti labai kūrybiškai. Kulminacijų stoka – tai vėlgi ne minusas, o gal sąmoningas kompozitoriaus siekis į mitus žvelgti ne kaip į kasdienybės intrigas ar sureikšmintų dievų

kovas, kokias girdime, tarkim, R.Wagnerio operų „baletų ausims“ epizoduose, kai niekas nedainuoja, o orkestras groja nesibaigiančias interliudus. Bet čia randu vieną, retai viešai aptariamą, didelių muzikinių veikalų struktūrų klausimą – proporcijų problemą. Kažkada šiems reikalams esu skyręs daug dėmesio, vos ne su liniuote skaičiavęs L.van Beethoveno ar B.Bartoko kūrinių atskirų dalių ilgius, jų santykius, gilinęsis į kitų tyrimus. Radau, kad daugybės puikių kūrinių sėkmę lėmė ne tik gražios melodijos ir svarbūs juose esantys pranešimai, bet ir logiška forma, tobula architektonika. Radau, kad juose slepiasi (dažniausiai intuityviai) aukso pjūvis arba dieviškoji proporcija - atkarpos dalyba į dvi dalis taip, kad didesniosios ir mažesniosios dalių santykis būtų lygus visos atkarpos ir didesniosios dalies santykiui. Tai skaičius, kurio reikšmė apytiksliai lygi 1,618. Tos formulės dėka randame, kad daugybėje dažnai atliekamų muzikos kūrinių tėkmėje svarbūs momentai skamba ne bet kur, o būtent tuose formulės nurodytuose taškuose, kas klausytojui sukelia (irgi nesąmoningai) labai stiprų emocinį pojūtį. A.Jasenkos baletų muzikoje šių taškų tikriausiai yra, neatklikau tokios detalios analizės, bet klausant abiejuose veiksniuose patenki į savotiškas dėmesio praradimo duobes, kai sekantis baletų muzikos numeris skamba arba per anksti, arba pernelyg sudelsus. Yra ir dar viena tokio stiliaus muzikos gausoje paslėpta grėsmė – tonalinis vieno numerio jungimo su kitu „netikėtumo“ laipsnis. Na, ir paskutinis, minimalistinėje kalbėsenoje slypintis pavojus – tempų kaitos stygius. Šie labai įdomūs kūrybiniai slėpiniai visuomet nesunkiai darbo eigoje išsprendžiami, kai apie juos galvojama, arba galvojama nuolatos, kol neišsiugdo bemaž automatiškas jų įdiegimas į naujai kuriamą muziką. Ir tai, žinoma, jos pačios labui. Na, pavadinkime tai amatu geriausia šio žodžio prasme. Prisimenu, kiek valandų apie tuos dalykus savo studentams, būsimiems kompozitoriams auditorijoje kalbėdavo profesorius Eduardas Balsys, visuomet labai solidžiais kitų kompozitorių kūrybos pavyzdžiais remdamas argumentus ir įžvalgas. Tad ir apie A.Jasenkos baletų muziką kalbu vengdamas „patiko-ne-patiko“ ar „nenustebino“ ar „laukėme kitokio Jasenkos“ ar „kažkur girdėta“ ar „kažko stigo“, o taip, kaip ką tik tekste aukščiau perskaitėte.

Kompozitorius Antanas Jasenka

Kodėl publikuoju šį tekstą viešai, nors esu šias ir kitas pastabas autoriui privačiai susakęs. Ogi todėl kad mūsų muzikiniai darbai skirti ne tik kritikams, juos girdi labai įvairi publika. Juk ir jai turėtų būti įdomūs ne tik kompozitoriaus biografijos faktai ar ką jis pats apie savo kūrybą galvoja. Mes pernelyg mažai kalbame apie m u z i k ą, galvodami, kad jau seniai niekas jos nebegirdi. O girdi, jaučia ir laukia vedlių toje kelionėje. Bandau juo būti, tą darydamas pabrėžtinai kukliai. Betgi ir įvykis – gimė dar vienas lietuviškas baletas! Tad nuoširdžiai sveikinu kolegą ir tikiuosi, kad kolegų muzikologai jo muzikoje ras dar kitų, mano nepastebėtų sandų. O tai, kad turime kitokį, sumaniai ir gambiai su didžiųjų XX amžiaus minimalistų Phillipa Glasso, Michaelio Nymano kūryba asocijuotą neabejotinai lietuvišką baletą – ko gi nepasidžiaugus?! Sėkmės kūriniui, kuris, kiek suprantu, originalios vadybos dėka iš karto po premjeros gauna ilgų atostogų.

Giedrius Kuprevičius

2023 12 08

www.giedriuskuprevicius.lt